

د رحمان بابا په شاعري کښې د بلبل د استعارې څېړنه

Exploration of the Metaphor of the Nightingale in Rahman Baba's Poetry

Bakht Ullah(Dawar)*

Abstract:

This research article explores the metaphor of the bulbul (nightingale) in the poetry of Rahman Baba, one of the most celebrated and spiritually profound poets in Pashto literature. The study examines how Rahman Baba employs the image of the bulbul not merely as a bird of melody, but as a deep symbol of human and divine love, passion, and spiritual yearning. The bulbul, in his verse, becomes a poetic voice of the soul that sings out its longing for union with the Beloved — a union that transcends the boundaries between the earthly and the celestial.

Through the recurring imagery of the bulbul and the gul (rose), Rahman Baba creates a rich symbolic universe in which the relationship between the lover and the beloved mirrors the mystical connection between the human heart and the Divine essence. This metaphorical expression serves as a reflection of Sufi philosophy, emphasizing inner purification, divine affection, and the journey of the soul towards enlightenment.

Furthermore, the research highlights that Rahman Baba's poetic vision builds a bridge between the aesthetic beauty of nature and the metaphysical dimensions of Roshani — the philosophy of inner illumination and spiritual awareness. His use of natural imagery, especially the bulbul, reveals how nature becomes a means to express mystical truths and the eternal search for divine union. Thus, in Rahman Baba's poetry, the bulbul stands as a vibrant emblem of love, longing, and spiritual awakening, harmonizing the visible beauty of the natural world with the invisible light of divine reality...

Would you like me to make this version formatted for journal submission (with keywords, background statement, and research significance)? That would make it publication-ready.

Keyword: Rahman Baba, nightingale, spiritually, profound, Beloved, enlightenment.

د بلبل نوم چې سړي اوري نو سمدستي ئې د مرغانو يو قسم ذهن ته راشي، ځکه چې بلبل مونږ صرف د يو مارغه په توگه پېژنو خو داسې نه ده چې بلبل به صرف د يو مارغه دپاره

* P.hD Scoler Pushto Department University of peshwar

استعمالېږي د بلبل (نر) ماده بلبله جوړېږي چې کله مونږ بلبله یادوو نو دلته بیا معنا بدلوي بیا به مونږ دا خبره ښکاره کوو چې زموږ د (بلبله) یا (بلبلې) نه مقصد څه دے؟

بلبل د فارسي (Persian) ژبې تور دے په انگلیسي کښې بلبل ته (Nightingale) او عربي (Arabic) کښې دې لپاره (عندلیب) نومونه کارول کېږي.

بلبل د Animalia (Kingdom) حیوانات سره تعلق لري د (Muscicapidae Flycatcher) میچ ښکونکي مرغان، د کورنۍ او د (Luscinia) د جنس سره تعلق لري.

که څه هم د بلبل (نر) ماده (بلبله) جوړېږي خو کله هم چې مونږ د (بلبله) نوم اورو یا وینو نو مونږ به د توپیر ضرور کوو چې دلته (بلبله) څه معنا ورکوي ځکه چې بلبله په ځینو پښتنو سیمو کښې لولکۍ (Butterfly) ته وائي.

د لولکۍ (Butterfly) لپاره په مختلفو سیمو کښې مختلف نومونه کارول کېږي چې په هغه کښې بلبله، پتنگ، شاپرک، پروانه، رنکینه پتنگه، پرپرک، تورینگی او داسې نور نومونه کارول کېږي.

که څه هم مونږ دا ټول نومونه د بلبلې (Butterfly) لپاره استعمالوو خو داسې نه ده په سائنسي اړخ بیا دا دې خپل ویش کېږي.

بلبله (Butterfly) د (Lepidoptera) د کورنۍ سره تعلق لري دې لپاره چې مونږ کوم نومونه لکه پتنگ (Moth) یا بلبله (Butterfly) استعمالوو نو دغه دوه بېل څیزونه دي پتنگ (Moth) د شپې په وخت په اوور، رڼا باندې گرځي، وزرئې وربښمین، غټ او د وینستو ډک وي چې ناست وي خپل وزر په ځان خپروي پتنگ د عشق او فنا نڅښه گڼل کېږي.

بلبله (Butterfly) مختلف رنگونه (شنه، سپین، تور، زړۍ...) لري. ناسته په گلونو کوي. وزرئې نرم وي چې ناست وي وزرونه ئې د ملا په سر تاؤ وي.

په (پښتو اکیدمي لغت) کښې بلبل ټکۍ په مختلفو معنو کښې استعمال شوې.

،،بلبل: بلبلان، بلبلون، بلبله، بلبلې یو ښکلې مرغۍ

چې خوږ اواز لري.

بل بل: جدا جدا، بېل بېل، نور نور

بلبلک: (بلبلکې) یوه خوش رنگه توره اوسپینه

د بلبلې هومره مرغۍ چې سپرله هم ورته وائي.

بلبله: بلبلې ښځه بلبل، ماده بلبل، معشوقه

اچول:- دبلبلې گډا کول ۱.

بلبله د پښتنو په ځينو سيمو کښې د گډا (اتن) يو قسم هم بلل کېږي. په دې اړه امين تنها په خپل کتاب (پښتونو کې لوک رقص) کښې لیکي.

ءبلبله پښتونو کا ایک رقص ہے اور ان میں بہت عام ہے۔ یہ زیادہ تر جنوبی اضلاع بنوں، وزیرستان، لکی مروت اور ٹانک میں پیش کیا جاتا ہے۔ ڈھول اور شہنائی والے اس رقص کے دوران رقص کرنے والوں کے بیچ میں کھڑے ہوتے ہیں اور ڈھول و شہنائی والے ایک مخصوص سازو آواز سے ماحول کو پر جوش بنادیتے ہیں۔ رقص کرنے والے ڈھول کے ارد گرد رقص کرنے لگتے ہیں۔ آغاز میں یہ بہت آہستہ ہوتا ہے۔ لیکن جب وقت گزرتا ہے اور ڈھول کی آواز تیز ہونے لگتی ہے تو رقص کرنے والے بھی دائرے میں تیزی سے رقص شروع کر دیتے ہیں۔ یہ ایک ثقافتی رقص ہے اور اکثر جوان طبقہ خوشی کے موقع پر اس رقص کو پیش کرتے ہیں۔ ۲"

بلبل ټکمر په اردو ، فارسي ، عربي شاعري کښې هم استعمال شوم او د هرې ژبې ليکوال ئې په خپل نوم سره يادوي . هر يو ليکوال ئې د تشبيه لپاره کاروي خو زياتره بلبل د عاشق ، مينې سمبول گڼل کېږي .

پښتو شاعري ته چې مونږ د روښاني دور نه راواخله تر جديد دور پورې گورو نو د بلبل د پرې زياتې نخښې پکښې پراتې دي . که مونږ پښتو شاعري کښې د بلبل ذکر وینو نو مونږ ته دا فکر ضرور پکار دے چې ایا دلته د بلبل ذکر خو د مينې د سمبول په توگه خو استعمال شوم خو د شعر موضوع څه ده؟ ایا د شعر د مجاز ، حقيقت ، تصوف ، اخلاقياتو يا د نورو کومو موضوعاتو په طرف اشاره ده .

بل دا توپیر ضرور کول پکار دي چې بلبل که د مرغۍ لپاره استعمال شوم نو بلبله د څه لپاره استعمال شوې؟ دا سوچ کول ضروري دي چې د (بلبله) سره خو چرته د اوور ټکمر نه دے راوړل شوم؟ بیا به مونږ ضرور دا سوچ کوو چې دلته بلبله د مرغۍ معنا ورکوي که نه دلته د بلبله نه (Butterfly) يا د پښتنو گډا ترې مقصد دے .

په روښاني دور کښې علي محمد مخلص چې يو لومړی عالم وو . په فارسي ، عربي ، پښتو ژبو ورته پوره عبور حاصل و . ده د يو ديوان ليکلے چې د (د علي محمد مخلص ديوان) په نوم ډاکټر پرويز مہجور خويشکي مخې ته راوړے .

علي محمد مخلص يو صوفي شاعر وۀ په شاعري كښې ئې د وحدت اوجود نظريې اثرات زيات په نظر راځي، دۀ هم په خپله شاعري كښې د بلبل ټكړه استعمال كړۀ.

دده په شاعري كښې داسې شعرونه شته چې مونږ ئې د بلبل (مرغۀ) بلبله (Butterfly) په معنا اخيستر شو. ځكه بلبل اكثر په ونو كښې زيات وي او بلبله (Butterfly) په گلونو كښې خپل ژوند تېروي. د علي محمد مخلص د شعرونو نه په موضوعاتي لحاظ د وحدت اوجود نظريې اندازه كېږي.

لكه وائي

بل څۀ نشته په دا باغ كښې
هم خود گل دۀ هم بلبله
دا بلبل څۀ اشفته شو
د وحدت له زيړه گلۀ ۳

خوشحال خان خټک چې پښتو ادب يو نوموړی شخصيت دۀ، په روښاني دور كښې كه څۀ هم شاعري او نثر دا يوې دائرې نه چورليدل، خوشحال خان خټک دغه دائره ختمه كړه او لكه د يو سائنس پوهه ئې د ادب په ميدان كښې نوې تجربې او كړې.

د خوشحال خان خټک په شاعري كښې هم د بلبل ذكر ډېر زيات په نظر راځي. خوشحال خان خټک د بلبل ذكر په مختلفو معنو كښې كړۀ. د خوشحال د بلبل ذكر د مثال په توگه راوړو چې د عشق او اخلاقو، تصوف يو سره تعلق لري.

مخ ئې گل دۀ زۀ بلبل يم
تل بلبل د گل ثنا كه ۴

لور په لور به د بلبلو ژغ پرې وشي
كه صبا كه د گلونو وائښاست ۵

په خوشحال ئې عندليب غوندي اوور بل كړ
چې پلوه مخه واخيست گل رخساري ۶

مبتلا بلبله سرد گل په پښو ږدي
لكه برهمن د بت بت پرستي كه ۷

علي خان د پښتو ژبې يو نازک خياله شاعر دے. ده هم په خپل ديوان کښې د د بلبل ذکر په ځينو اشعارو کښې کړے. علي خان د بلبل ذکر ډېر په ماهرانه انداز کوي. د نازکخيالي او د فکري لوړتيا اندازه ئې د شعرونو نه کېږي. په معنوي لحاظ مونږ دا وئيلے شو چې علي خان بلبل په مجاز او حقيقت دواړو کښې اخيسے. هم ئې د عشق، اخلاقياتو او تصوف په جامه کښې خپل شعرونه بند کړي. لکه وائي:-

لکه زه چې له گلرځو بې نوا شوم
بل دغسې بڼوا عندليب نشته^۸

په ظاهر که ئې صورت که د گل مړا وے
خوار بلبل په حقيقت کښې کړو خزان وريت^۹

ياد راته فرياد شي چې به ما کوو ويار ته
گل ته چې بلبل په هاله و هوے او وينم زه^{۱۰}

په دغه دور کښې مونږ سره يو عالمگير شخصيت عبدالرحمان بابا نوم مخې ته راځي. رحمان بابا پښتو ادب کښې يو ديوان ليکله. رحمان بابا د خپل اسلوب په وجه د ادب په دنيا کښې ځان ته داسې ځاي پيدا کړو چې تر ننه چا پيدا نه کړے شو. هغه د شعر په ژبه د عشق، تصوف، اخلاقيات او داسې نورو موضوعاتو سره تړلي شعرونه په داسې انداز کښې پېش کړل چې نه د ده نه مخکښې چا پېش کړي و نه د ده نه روستو چا پېش کړل. ځکه چې که څه هم د ليک په تله مونږ اوگورو نو د خوشحال خان خټک ليک د رحمان بابا په نسبت لس واړې کېدے شي او نه دا خبره ده چې د خوشحال خان خټک يا د روښاني دور په ليکوالانو کښې کمه وه البته دا مونږ ضرور وئيلے شو چې رحمان بابا شعر ډېر اسان کړو. بيخي لکه يوه عامه خبره چې انسان کوي نو ځکه ئې خلقو شعر خوښ کړو. د رحمان بابا په شاعري کښې تشبيهات، استعارات، کنایات، سوزوگداز رواني شته. ده هره موضوع ډېره په اسانه او روانه ژبه کښې بيان کړې. په دې اړه راج والي شاه خټک په خپل کتاب (د رحمن په شعر) کښې ليکي:

"د رحمان بابا شاعري د خپل انداز او اسلوب يو داسې عجيبه فن دے چې لا تر اوسه د تنقيد د اصطلاحاتو په چوکاټ پوره نه ده راگېره کړې شوې. په دغه شعر کښې د خبرو د فن ملغلرې چې په کوم انداز، ترتيب او مناسب او تناسب پېرلې

شوي دي هغه څوک د رحمان بابا کرامت گڼي، کله ورته د هغه د شعر اعجاز وئيلي شي،، ۱۱.

د خپل لوړ ليک په برکت رحمان بابا په پښتو ادب کښې يو لومړی نوم پېدا کړو. کله هم يو ليکوال دا نه غواړي چې په ځان نه بل څوک غوره او گڼي. خو رحمان بابا هغه شخصيت وه چې ليکوالان ئې دې ته مجبور کړي وو چې د ده د شعر د لوړوالي اعتراف به کوي. د رحمان بابا په اړه د مختلفو ليکوالانو رايې نعيم شاه ماشوگر په رحمان پوهنه کتاب کښې دي. رحمان بابا د پوهانو په نظر کښې، سرخط لاندې ليک کښې د مصري خان گگيانې او مغز الله خان مومند شعرونه په ترتيب سره داسې رانقل کړي دي.

شعر د فارسي وينم شپږين لکه شکره
شعر د پښتو کړو تر فارسي حميد رحمن لذيذ

د تمامي پښتونخوا له شاعرانو
معزالله عبدالرحمن د منتخب ۱۲

مونږ چې اکثر د رحمان بابا نوم اورو نو دا خيال مې ذهن ته راځي چې رحمان بابا يو صوفي شاعر دے، که څه هم دا خبره حقيقت دے خو د تصوف په وجه هغه صرف دومره لومړی مقام نه دے موندلې بلکې دغه موضوعات په يونيک انداز کښې پېش کولو په وجه ده يو ځان له مقام موندۀ کړو.

په دې اړه په رحمان پوهنه کتاب کښې د رحمان بابا د خپل فن په ائينه کښې، عنوان لاندې پروفيسر ډاکټر محمد اعظم اعظم ليکي.

،، کوم شهرت او مقبوليت چې په پښتو شعر کښې رحمن بابا ته حاصل دے په هغې کښې ورسره تر اوسه بل څوک شريک شوے نه دے، ان تر دې چې د پښتو شعر وادب د ټولو نه ستر څښتن خوشحال خان خټک هم په اولسي پېمانه باندې هغه شهرت بيا موندے نه دے کوم چې رحمن بابا خپل کړے دے او د دې شهرت وجه يوازې د رحمان بابا د کلام صوفيانه رنگ نه شي کېدے،،

رحمان بابا په خپله شاعري کښې په هر قسم موضوع طبعي د رحمان بابا شاعري کښې د بلبل ذکر نه دا اندازه اوشوه چې رحمان بابا بلبل صرف ديو مرغه پورې محدود نه دے ساتلې بلکې هغه موضوعات چې له ده نه مخکښې شاعرانو هم پرې ليک کړے وه لکه تصوف، عشق، اخلاقيات او

داسې نور هم دغه موضوعات رحمان بابا په يو نوي انداز کښې دغه موضوعات د دې مرغه په وساطت سره پېش کړي دي.

په جديد دور کښې هم په پښتو شاعري کښې او د نورو ژبو په شاعري کښې د بلبل يادونه کېږي. د ادب ښکلا هم دغه وي چې يو ټکي يا يو څيز مونږ ته په مختلفو شکلونو کښې پېش کوي او زموږ د ژوند تېرولو لارې چارې مونږ ته هواروي. يادونه ده. که مونږ اوگورو رحمان بابا بلبل ټکي ډېر زيات استعمال کړي. خو دلته دوي خبرې به ذهن کښې ضروري ساتل وي يو خو دا چې ايا رحمان بابا بلبل د مرغه لپاره استعمال کړي که نه د لولکي (Butterfly) دپاره ئې استعمال کړي. دوهمه خبره دا چې رحمان بابا بلبل په اصلي معنا کښې استعمال کړي که نه په علامتي توگه ئې استعمال کړي.

د رحمان بابا په شاعري کښې داسې شعرونه هم شته چې مونږ دا نه شو وئيلې چې دا (بلبل) به دلته رحمان بابا د مرغه لپاره استعمال کړي وي بلکې ښکاره اندازه کېږي چې دلته رحمان بابا په خپلو شعرونو کښې بلبل د لولکي دپاره استعمال کړي ځکه چې د اوور ذکر ئې کړي او ښکاره خبره ده چې په اوور مرغه نه گرځي بلکې د لولکي يو قسم چې پتنگ ورته وئيلې هغه گرځي. بله خبره دا چې دغه شعرونه رحمان بابا د علامت په توگه د صوفيایي افکارو په رڼا کښې پېش کړي لکه رحمان بابا ليکي.

پتنگانو لره ورکړ خداي په اوور کښې
هغه عيش چې بلبل ئې په گلزار که ۱۴
د بلبلو وچمن و ته پرواز وي
د اورپښتي واتش و ته غورځنگ ۱۵

د رحمان بابا په شاعري کښې د اخلاقياتو درس ډېر زيات ورکړلې شوې. اخلاقيات دهر شاعر په شاعري کښې شتون لري ځکه چې اخلاقيات دانساني ژوند تېرولو لپاره يوه پيمانه ده نو ځکه هر شاعر دا کوشش کوي چې خپلې کلوغې ته د ښو تلقين هم د شعر په ژبه کښې اوکړي په دې اړه پروفيسر فهيم دل راهي په خپل کتاب، عارف رحمن، کښې د رحمان بابا په اړه ليکي.

”د رحمان بابا په کلام کښې چې مونږ د اخلاقياتو د درس لټون کوو، نو مونږ په دې ښه خبر يو چې هغه عقيدتاً يو پوخ او سوچه مسلمان و، او دا لازمي ده چې هغه به د هغه اخلاقو بيان اړومرو کوي، د کومو په وجه چې انسان د ځان او جهان دپاره رحمت گرځېدې شي، ۱۶“

رحمان بابا په خپله شاعری کېنې داسې شعرونه راوړي چې انساني وجود ته ئې د بلبل سره تشبیه ورکړې او ورسره ئې د مونږ ته یو اخلاقي درس هم پکښې راکړی لکه د مثال په توګه دا لاندیني شعرونه

همېشه به په عالم کېنې وي سرخرويه
چې ثنا لکه بلبل د خپل اشنا که ۱۷

د هوس بلبل ویسا راباندې نه که
په مفلسه جامه ونه د خزان يم ۱۸

ما چې غږ په غوږو ستا د سپینو اوریدلې د
هسې رنگ بلبله په چمن کېنې خوشگفتار نشته ۱۹

هر بلبل به دې ثنا که نه گل شوې
په خپل ځان خپله ثنا څه پکار نه ده ۲۰

اے رحمانه د بلبلو لفظ زده کړه
دغه پس په صفت د گل اندام شه ۲۱

رحمان بابا یو صوفي سره وه نو ظاهره خبره ده چې په شاعری کېنې به ئې د عشق خبرې ضرور وي. هغه د یو عاشق لپاره د بلبل او معشوق لپاره د گل سره تشبیه ورکړې ده. په دې لړ کېنې میر عبدالصمد خان په خپل کتاب، شاعر انسانیت، کېنې لیکي.

»رحمان بابا کے عشقیہ اشعار کے مطالعہ سے معلوم ہو گا کہ ان کی نزدیک حسن ایک منقسم چیز ہے۔ حقیقت و مجاز

محض اصطلاحیں ہیں۔ حسن ایک ہی تسلسل ہے اور اسی لیے وہ لازوال اور غیر متغیر ہے۔ رحمان بابا بالکل واضح حسن

حقیقی کے ذکر میں بھی مجازی حسن کے اشاروں کنایوں تشبیہات اور استعارات سے کام لیتے ہیں، ۲۲

رحمان بابا په خپلو اشعارو کېنې بلبل د عاشق او گل یا باغ ئې د محبوب سره یاد کړي او په خپلو اشعارو کېنې ئې د عاشق او معشوق په مېنځ کېنې په مختلفو کټیفیاتو رڼا اچولې. کله د اشنا نه گیلې کوي او څنگه چې عاشق د خپل محبوب په وجه ویر او غوغا کوي داسې بلبل هم همېشه په باغ کېنې د گلونو په وجه په چغار وي. رحمان بابا دې کټیفیت ته داسې ګوري او بلبل په

مختلفو معنو کښې راوړي لکه

گل لمبه شه د بلبل په اه رحمانه
نه گروهيږي يار په هاهو د ستا ۲۳

ته که تازه گل د نوبهار ئې
زه يم عندليب په لاله زار ستا ۲۴

هېڅ بلبل به د گل نوم اخيستي نه وو
که خبر وې چې گل نه دې خار دې دا ۲۵

بلبلان پسې نعرې وهي رحمانه
د بهار گلونه نوي دي که نه دي ۲۶

هم په دائي تر همه په نام بلند شه
چې قبوله عندليب د گل جفا کره ۲۷

دغه د بلبل چغار د گل د نبائست په وجه وي، هر مئين هغه که مجازي وي که حقيقي د خپل محبوب د
حسن په تلاش کښې وي او هم په دغه حسن پسې چغاري وهي. لکه رحمان بابا وائي.
گل شه نه وائي چې غرق په وينو ناست د
بلبل شه لره بي خايه گفتگو که ۲۸

نه به ستا د مخ په خبر گلشن وي چا ليدلې
نه به وي زما په خبر اهو نه د بلبل ۲۹

چې خندا ئې د بلبل په اه سرد کره
خدا د گل گريوان پاره کر سينه چاکه ۳۰

عندليب خاطر مې الوخي په گلو
که د ترکو سنبل زلفه شهپر شي ۳۱

د عشق په دوران کښې د رقيب اهم رول وي ،رحمان بابا هم په خپله شاعري کښې د رقيب طرف ته اشارې کړې دي او د رقيب دلاسه جوړشوي جوړجاړي ته ئې فکر دے لکه وائي .

دغه حق د بلبلانو پوه جانب دے
خدا مے دې نه که مښکیرک په لاله زار گډ ۳۲

زاغان بولي بلبلان شري له باغه
د دې دهر له باغبانه وایم خه ۳۳

د رقيب په وجه چې رقابت پیدا شي او دواړه عاشق او معشوق جدا شي په دغه وخت کښې د پسرلي په حام په عاشق خزان راشي په دغه تناظر کښې رحمان بابا وائي
نه پتننگ د خپل خراغ وي
نه بلبل د خپل گلزار ۳۴

وقت د عیش و طرب تېر شه خزان راغے
خنکدن د بلبلانو پوه خان راغے ۳۵

لکه خنګه چې په مجازي مینه کښې تکلیفونه وي داسې په حقیقي مینه کښې انسان د تکلیفونو سره مخ کېږي.رحمان بابا یو صوفي شاعر وه نو ځکه ئې په شاعري کښې تصوفي افکار څرګند دي .رحمان بابا بلبل ټکر په صوفیانه اشعارو کښې هم د یو عاشق په توګه استعمال کړے لکه وائي

د پتننگ او د بلبل ترمیان جبران یم
مخ دې اوور دے که گلگون دے نه پوهېږم ۳۶

چا پتننگ غوندې ځان پاسلوه چراغ ته
څوک ژوندي لکه بلبل په اتشین شو ۳۷

خو سل خاره ئې بنخ نه شي په ټټر کښې
کله وي چې د بلبل وگل ته لار وي ۳۸

زۀ بلبل ستا د وصال یم بوستان خۀ دے

ستا د وصل په نسبت گلستان خۀ دے ۳۹

په عشق حقيقي کښې انسان د سختو حالاتو نه تېرېږي او خدا ې ته رسېدل ډېره خواري غواړي لکه رحمان بابا وائي

چې بلبل ئې رسېد ې تر گله نۀ شي

دا دننه په حرم گلزار د چا دے ۴۰

په عشق کښې کله تکليف وي او کله خوشحالي خو رحمان بابا خپل کيفيت ټول په تکليفاتو کښې ظاهروي لکه وائي .

په بلبل کله بهار کله خزان وي

په ما کل سره خزان دے بې مخلصه ۴۱

که خۀ هم رحمان بابا د خپل عشق په وجه غريو نيولے ناست دے خو بيا هم چپه خولۀ دے او د بلبل په خبر چغاري نۀ وهي لکه وائي .

دا نارې سوري غمازي دي په عشق کښې

گڼه ما به د بلبل په خبر اهنګ کړے ۴۲

رحمان بابا د حضرت محمد صلی الله عليه وسلم سره مينه وه او په شعر کښې د خپل پېغمبر سره د مينې اظهار داسې کوي .

يا نسيم د صبح دم يا عندليب شوے

چې د ستا په گلشنونو مې گزر وے ۴۳

په يو مخمس کښې رحمان بابا داسې ليکي .

ملاقات د بنائسته وو مې نصيب کړې

د بنائست په گلستان کښې عندليب کړې

عندليب مې په گلشن د خپل حبيب کړې

خدايه ما په دلبرانو کښې قريب کړې ۴۴

هغه خوک چې گمراهان دي او د خدا ې لاره نۀ خپلوي هغې ته رحمان بابا وائي .

په تسبيح دې تانده ژبه وچ لرگے شي

پوچ گوږۍ لره بلبل غوندې گويان يې ۴۵

رحمان بابا په خپله شاعري کښې ډېره په ښکلي انداز منظر کشي هم کړې . لکه د رحمان بابا

لاندینے شعر د منظر کشۍ یو ښکلے مثال دے .

د شنۀ رود په غاړه ناست سرود په لاس کښې

هر مطرب لکه بلبل هسې گویا دے ۴۶

رحمان بابا په خپله شاعری کښې د صنعتونو استعمال ډېر په ماهرانه انداز کړے لکه د مثال په

توگه د صنعت تضاد استعمال یې داسې کړے .

هم د گل په څېر بلبل سیزې په مینه

هم مټین لکه بلبل هسې په گل ئې ۴۷

بلبلان که له گلزاره مومي خط

مشتاقان له خپله یاره مومي خط ۴۸

د رحمان بابا شاعری کښې د بلبل ذکر نه دا اندازه اوشوه چې رحمان بابا بلبل صرف دیو مرغۀ

پورې محدود نه دے ساتلے بلکې هغه موضوعات چې له ده نه مخکښې شاعرانو هم پرې لیک

کړے وه لکه تصوف، عشق، اخلاقیات او داسې نور هم دغه موضوعات رحمان بابا په یو نوي

انداز کښې دغه موضوعات ددې مرغۀ په وساطت سره پیش کړي دي.

په جدید دور کښې هم په پښتو شاعری کښې او د نورو ژبو په شاعری کښې د بلبل یادونه

کېږي. د ادب ښکلا هم دغه وي چې یو ټکړے یا یو څیز مونږ ته په مختلفو شکلونو کښې پیش کوي

او زمونږ د ژوند تېرولو لارې چارې مونږ ته هواروي.

حوالې:

۱. بخاري خيال ډاکټر، وزير جان نصرالله پروفيسر ډاکټر، پښتو اکيډمي لغت، پښتو اکيډمي پيښور پوهنتون، فاسټ ټريک کميونیکيشن پيښور، ۲۰۱۸، مخ ۲۱۰
۲. تنها مين خان، پختونون څه لوک رقص، پشتواکيډمي پشاور يونيورسټي، مين پرنټر پشاور ۲۰۰۸ء، ص ۷۲
۳. مهجور پرويز خويشکې، پروفيسر ډاکټر، د علي محمد مخلص ديوان، پښتو اکيډمي پيښور پوهنتون، ملت پرنټر لاهور مخ ۴۷۹، ۹۹
۴. محمد معصوم يار خټک، پروفيسر ډاکټر، د خوشحال بابا کليات، يونيورسټي بک ايجنسي خيبر بازار پيښور، ۲۰۱۲ء، مخ ۴۹۸
۵. هم دغه اثر، مخ ۵۰۹
۶. هم دغه اثر، مخ ۵۴۰
۷. هم دغه اثر، مخ ۴۹۲
۸. کا کاخيل سيد محمد تقويم الحق، پروفيسر، ديوان علي خان، پښتو اکيډمي پيښور پوهنتون، جدون پريس پيښور، ۱۹۸۸ء، مخ ۴۵
۹. هم دغه اثر، مخ ۵۰
۱۰. هم دغه اثر، مخ ۷۳
۱۱. ولي شاه راج، خټک، د رحمان په شعر، پښتو اکيډمي پيښور پوهنتون، ملت ايجو کيشنل پرنټر لاهور، ۲۰۰۳ء، مخ ۴۳
۱۲. رحمان ادبي جرگه، رحمان پوهنه، نيو شهزاد پرنټرز، محله جنگي پيښور، ۱۹۹۳ء، مخ ۷۷
۱۳. هم دغه اثر، مخ ۲۷۱
۱۴. کامل مومند دوست محمد، مومند قلندر، د رحمان بابا کليات، افغان پرنټرز کابل، ۱۹۷۹ء، مخ ۳۳
۱۵. هم دغه اثر، مخ ۱۲۲
۱۶. راهي فهيم، دل، پروفيسر، رحمن ادبي جرگه پيښور، جدون پريس پيښور، ۱۹۸۲ء، مخ ۲۳۹
۱۷. کامل مومند دوست محمد، مومند قلندر، د رحمان بابا کليات، مخ ۲۹
۱۸. هم دغه اثر، مخ ۱۴۸
۱۹. هم دغه اثر، مخ ۲۱۲
۲۰. هم دغه اثر، مخ ۲۱۷
۲۱. هم دغه اثر، مخ ۲۲۵

۲۲. خان عبدالصمد میر، رحمان بابا (شاعر انسانیت)، مصطفی کمال پرنټر، برقي پریس خیبر بازار پېښور، ۱۹۷۴ء، مخ ۱۲۹.
۲۳. کامل مومند دوست محمد، مومند قلندر، د رحمان بابا کلیات، مخ ۲۴.
۲۴. هم دغه اثر، مخ ۲۵.
۲۵. هم دغه اثر، مخ ۲۶.
۲۶. هم دغه اثر، مخ ۲۶۵.
۲۷. هم دغه اثر، مخ ۲۱۹.
۲۸. هم دغه اثر، مخ ۳۷.
۲۹. هم دغه اثر، مخ ۱۲۴.
۳۰. هم دغه اثر، مخ ۱۹۴.
۳۱. هم دغه اثر، مخ ۲۲۸.
۳۲. هم دغه اثر، مخ ۷۸.
۳۳. هم دغه اثر، مخ ۲۳۶.
۳۴. هم دغه اثر، مخ ۹۲.
۳۵. هم دغه اثر، مخ ۳۶۹.
۳۶. هم دغه اثر، مخ ۱۳۸.
۳۷. هم دغه اثر، مخ ۱۶۸.
۳۸. هم دغه اثر، مخ ۲۹۹.
۳۹. هم دغه اثر، مخ ۳۳۶.
۴۰. هم دغه اثر، مخ ۳۱۷.
۴۱. هم دغه اثر، مخ ۲۲۷.
۴۲. هم دغه اثر، مخ ۳۵۱.
۴۳. هم دغه اثر، مخ ۳۷۴.
۴۴. هم دغه اثر، مخ ۳۸۱.
۴۵. هم دغه اثر، مخ ۳۸۰.
۴۶. هم دغه اثر، مخ ۳۱۵.
۴۷. هم دغه اثر، مخ ۳۱۹.
۴۸. هم دغه اثر، مخ ۳۹۸.

References :

1. Bukhari Khyal Daaktar, Wazir Jan Nasrullah Professor Daaktar, Pashto Academy Lughat, Pashto Academy Peshawar University, Fast Track Communication Peshawar, 2018, Makh 210.
2. Tanha Amin Khan, Pakhtunon ke Lok Raqs, Pashto Academy Peshawar University, Amin Printer Peshawar, 2008, Safha 72.
3. Mahjoor Parwez Khweshke, Professor Daaktar, Da Ali Muhammad Mukhlis Dewan, Pashto Academy Peshawar University, Millat Printer Lahore, Makh 99, 479.
4. Muhammad Ma'moon Yar Khattak, Professor Daaktar, Da Khushhal Baba Kulliyat, University Book Agency Khyber Bazaar Peshawar, 2016, Makh 498.
5. Ham Hagha Asar, Makh 509.
6. Ham Hagha Asar, Makh 540.
7. Ham Hagha Asar, Makh 496.
8. Kakakhil Syed Muhammad Taqweemul Haq, Professor, Dewan Ali Khan, Pashto Academy Peshawar University, Jadoon Press Peshawar, 1988, Makh 45.
9. Ham Hagha Asar, Makh 50.
10. Ham Hagha Asar, Makh 73.
11. Wali Shah Raj Khattak, Da Rahman pa She'r, Pashto Academy Peshawar University, Millat Educational Printer Lahore, 2003, Makh 43.
12. Rahman Adabi Jirga, Rahman Pohna, New Shehzad Printers, Mohalla Jangi Peshawar, 1993, Makh 77.
13. Ham Hagha Asar, Makh 271.
14. Kamil Momand Dost Muhammad, Momand Qalandar, Da Rahman Baba Kulliyat, Afghan Printers Kabul, 1979, Makh 33.
15. Ham Hagha Asar, Makh 122.
16. Dil Rahi Fahm, Professor, Rahman Adabi Jirga Peshawar, Jadoon Press Peshawar, 1986, Makh 239.
17. Kamil Momand Dost Muhammad, Momand Qalandar, Da Rahman Baba Kulliyat, Afghan Printers Kabul, 1979, Makh 29.
18. Ham Hagha Asar, Makh 148.
19. Ham Hagha Asar, Makh 212.
20. Ham Hagha Asar, Makh 217.
21. Ham Hagha Asar, Makh 225.
22. Khan Abdul Samad Mir, Rahman Baba (Sha'ir Insaniyat), Mustafa Kamal Printer, Barqi Press Khyber Bazaar Peshawar, 1974, Makh 129.
23. Kamil Momand Dost Muhammad, Momand Qalandar, Da Rahman Baba Kulliyat, Afghan Printers Kabul, 1979, Makh 24.
24. Ham Hagha Asar, Makh 25.
25. Ham Hagha Asar, Makh 26.

26. Ham Hagha Asar, Makh 265.
27. Ham Hagha Asar, Makh 219.
28. Ham Hagha Asar, Makh 37.
29. Ham Hagha Asar, Makh 124.
30. Ham Hagha Asar, Makh 194.
31. Ham Hagha Asar, Makh 268.
32. Ham Hagha Asar, Makh 78.
33. Ham Hagha Asar, Makh 236.
34. Ham Hagha Asar, Makh 92.
35. Ham Hagha Asar, Makh 369.
36. Ham Hagha Asar, Makh 138.
37. Ham Hagha Asar, Makh 168.
38. Ham Hagha Asar, Makh 299.
39. Ham Hagha Asar, Makh 336.
40. Ham Hagha Asar, Makh 317.
41. Ham Hagha Asar, Makh 227.
42. Ham Hagha Asar, Makh 351.
43. Ham Hagha Asar, Makh 374.
44. Ham Hagha Asar, Makh 381.
45. Ham Hagha Asar, Makh 380.
46. Ham Hagha Asar, Makh 315.
47. Ham Hagha Asar, Makh 319.
48. Ham Hagha Asar, Makh 398